

HORACE G. LUNT, *Grammar of the Macedonian Literary Language*, Skopje 1952. Стр. XII + 287, 8° и 1 карта.

Карактер на целостен учебник носи оваа книга со тоа што покрај прегледот на граматиката (стр. 9—104) содржи во вториот дел еден избор на текстови од македонската народна и уметничка проза (стр. 105—185), а во третиот речник македонско-англиски со околу осум илјади најупотребителни збора (стр. 187—287). Авторот кажува во предговорот дека целта му била да даде увод во изучувањето на македонскиот литературен јазик. Но треба да се забележи веднаш: не се работи за некаков обичен практичен прирачник, ами за граматика во која е изразен стремежот да се осветли материјата од конзеквентно лингвистичко становиште, во чисто современ план. Со право подвлекува авторот дека неговата книга претставува прв обид за такво синхронично општување на структурата на македонскиот литературен јазик.

На Јанта треба да му се признае едно качество што е од особена важност кога се работи за опфаќањето на материјата на еден литературен јазик кој тукушто се оформува — тоа е, би рекол, извесен усет за јазичната стварност на моментот. Зашто тука немаме уталоженост, ами во многу посоки се уште процес на уталожување. Вистина е, како што вели тој, дека македонскиот јазик се унифицира со извонредна скорост, и дека »главните опрти на морфологијата и синтаксата се совршено јасни« (стр. 27), но сепак остануваат ред работи за изјаснување, и освен тоа — постои прашањето за практично усвојување на литературниот јазик од луѓе што се по својот позив упатени на пишување, а сепак не можат лесно да се ослободат од влијанието на оние јазици на кои се школувале. Сето тоа создава разнобојност. Но американскиот лингвист го покажа споменатиот усет да го изддели она што е само преодна појава од она што со секој ден се изразува се поодредено како состав на нашиот литературен јазик. Македонската бележница кон 1951-52 година, од која тој поаѓа, се разбира покрај она што се сработило на јазичното поле во Македонија, му дава реална основа врз која може да се согледа тој одреден степен во унификацијата на литературниот јазик. Треба да го одбележиме како квалитет на оваа книга што се запазила нужната мерка да не се нормира повеќе одошто тоа самата

јазична стварност во дадениот момент допушта, а од друга страна — да не се пренебрегнува установеноста на одредена црта само зашто негде-годе во печатот можат да се сретнат едни или други отклонувања од неа.

Оние стотина страници што Лант ги има посветено на македонската граматика се одликуваат со изразита концизност и релјефност на прикажувањето, така што предлагаат многу повеќе познанија за македонскиот литературен јазик одошто би можело да се помисли на прв поглед. Но сепак е, се разбира, ова еден краток опрт, во кој извесни партии се само сумарно засегнати или и сосем необработени, како што е случајот со партиите за прилозите, сврзниците и партикулите (со извиците). Синтактични белешки се даваат наспоредно со излагањето на морфологијата.

Синхроничниот пристап кон материјата на македонскиот литературен јазик ги поставува во оваа книга некои работи во поинакво осветление одошто е обично усвоено. Сакам во позитивна смисла да го истакнам начинот по кој се претставува овде морфологијата на глаголот. Добро е, имено, откажувањето од традиционалните термини — презентска и аористна основа, до кои само со натегане можеше да се сведува образувањето на одделни глаголски форми. Х. Лант трга од општиот глаголски дел, а натаму ги посочува оние измени на карактеристичниот вокал (оној што го сврзува општиот дел со наставките) кои настануваат во одделните форми. Како основна тој ја зема формата за 3 л. едн. во презентот, а вокалот на кој завршува таа го вика *primary stem-vowel*. На пример: мин-**е**. Секоја друга замена на тој вокал со друг се опфаќа под терминот *secondary stem-vowel*. На пример: мин-**а**. Ова дава поубава можност за описот на современите форми на македонскиот глагол. Ми се чини, сепак, подобро да се останало само на терминот основен (или карактеристичен) вокал, зашто ознаката *п р и м а р е н и* на несакана може да побуди претстава за некаква тесна зависност на глаголските форми — од 3. л. едн. сегашно време. Инаку е добар, и треба да се усвои, предлогот на Лант, како форма-назив за глаголот да се зема 3 л. едн. сегашно време, а не првото лице како досега. Со третото лице веднаш се посочува и групата во која спаѓа глаголот, додека првото со својот завршок - а м, општ за сите глаголи, не го покажува тоа.

Во делот за имињата особено е корисно што првпат се пренесува во македонската граматика терминот прономинални адјективи место досега употребуваниот кај нас — придавски заменки. Уште поголема јасност би се постигнала во овој поглед, ако појдеше авторот и еден чекор натаму: да ги разгледува тие зборови не во одделот Pronouns, како што прави, ами во одделот Adjectives. Така ќе се поставеше најодредено прашањето — што треба да остане во групата на заменките. По мое мислење, подобро е и членските форми да не се вклучуваат во оваа група, како што е тоа сторено кај Ланта (стр. 41—42). Тој ги зема тука како »специјален подраздел на демонстративните заменки«, односно како нивни кратки форми, подобно на кратките форми кај личните заменки. Но аналогичноста меѓу личните и демонстративните заменки не може во овој поглед наполно да се спроведе. Секако дека при разгледувањето на членските форми - о т, - о в, - о н не може да се мине без да се укаже на нивната врска со тој, овој, оној. Но сепак членот е категорија доволно обособена од нив, формално — како именски суфикс (што е важно), и по своето ослабено демонстративно значење — што не секогаш може да биде опишано со помошта на демонстративните заменки. На пример, не во една ваква реченица: Волкот е лута сверка. Мислам дека е подобро членските форми во македонскиот јазик да се разгледуваат како посебни форми на именката (сп. човек — човекот) што, се разбира, можат да се пренесат и на нејзините определби.

Од термините што Лант како нови ги внесува во македонската граматика, еден ми се чини недоволно среќно најден. Тоа е оној »втор аспект« (покрај свршениот и несвршениот вид) — т. н. *distanced aspect*, со кој се означува дека дејството е посматрано како нешто оддалечено во времето или во реалноста (стр. 67). Се работи заправо за формите во кои влегува л-партиципот (сум одел, ќе сум одел) и кои во македонскиот јазик имаат, покрај другото, и таква употреба да служат за изразување на дејство не лично засведочено, ами прекажано. Но таа нивна употреба поскоро можеме да ја сфатиме како начинска (говорителот зема становиште дека не гарантира за точноста на соопштението), отколку како некаков аспект. Од друга страна, до колку споменатите форми идат со значење што Лант го обележува како оддалеченост по време

— тогаш се работи за една чисто временска карактеристика на македонскиот перфект спрема имперфектот и аористот. Остануваме, значи, во опсегот на категоријата на времето, а внесувањето на терминот аспект, употребуван инаку во сосем по-друга смисла, причинува овде нејасност.

Забелешките што ги дадовме досега се однесуваат, како што се гледа, до некои поопшти прашања за постројката на македонската граматика, а во кој поглед, треба да подвлечеме, граматиката на Ланта дава инаку во повеќе правци добар придонес. Тие забелешки не засегаат во она што е заправо од битна важност особено кога се работи за еден вака недоволно изучен јазик — а тоа е начинот по кој е предаден конкретниот јазичен материјал. Во тој поглед оваа граматика стои на нужната висина. Авторот успеал не само да го оживи во своја интерпретација она што претставува извесен резултат од изучувањето на литературниот јазик во Македонија, а кое не е засега многу, ами ред свои посматрања гради на материјал прибран од самиот него, по македонските книжевни текстови или од говорот. Во овој поглед се изделува особено партијата за значењето и употребата на глаголските форми (стр. 81—104), каде што ни се претставени ред интересни опсервации и во подробностите.

Оние неколку единични пропусти што во поглед на излагањето на материјалот можат да се посочат во оваа граматика, или се сосем ситни недогледувања, или пак се работи за изводи во основното правилни, но недоволно прецизирани, та останува можноста за нивното пошироко или потесно сфаќање одошто е во стварната состојба. Така, на пример, на стр. 69 се приведува дека со една иста форма се предаваат двата вида само кај овие словенски глаголи: вечера, праша, целива, исповеда. Всушност пак, има и неколку други такви глаголи: руча, дели, цути и др. На стр. 74 меѓу глаголите од типот брои (изброив — избројав), како такви што имаат двојни форми за аорист се споменати и спои, строи, обеспокои — иако тие како глаголи од книжевно потекло се обични само со формите споиив, строиив, обеспокоиив. Допуштени се во македонскиот текст и неколку печатни грешки, од кои како поважна ја споменуваме замената на ознаката (I) - interminative со (T) - terminative на три-четири места на стр. 85—89.

Книгата на Х. Лант, со опртот на македонската граматика и со македонско-англискиот речник, ни се претставува како солиден и необично корисен труд, кој не може да биде одминат при натамошното изучување на македонскиот литературен јазик. Таа ќе изврши позитивна улога не само како информација во странство за најмладиот словенски литературен јазик, ами и како стварен принос кон разработката на неговата граматика. Во овој поглед таа го продолжува редот на оние бележити трудови од извесни западни лингвисти, пред сè од А. Мазон и А. Вајан, посветени на македонскиот јазик.

Блаже Конески

*

*

*